WIKIPEDIA

Perzisch

Het **Perzisch** (lokale namen: *Pârsi*, *Fârsi*, *Dari* en *Tōjiki*) is de officiële taal van Iran (Perzië), Afghanistan en Tadzjikistan, die ook door miljoenen mensen in Oezbekistan wordt gesproken. Het Perzisch behoort tot de Indo-Europese taalfamilie, en daarbinnen is het een onderdeel van de tak van de Iraanse of Arische talen.

Het Perzisch is een van de oudst gedocumenteerde talen ter wereld. De oudst bekende voorbeelden van deze taal stammen uit de 6e eeuw voor Christus.[1]

Westerlingen gebruiken ook wel "Farsi" of "Parsi" als aanduiding voor de taal. *Farsi* is de inheemse naam van het Perzisch in al zijn vormen en dialecten. Soms wordt echter de term *Farsi* gehanteerd om de *"officiële"* versie van de taal aan te duiden zoals die in Iran gesproken wordt, ter onderscheiding van het Dari zoals dat in Afghanistan een van de voertalen is en dat daarvan enigszins verschilt (vergelijk: Hollands/Vlaams). De Academie voor de Perzische Taal en Literatuur (Farhangestān-e zabān va adab-e fārsi) in Teheran heeft ook een uitspraak over deze kwestie gedaan en heeft ieder gebruik van het woord ‘Farsi’ in westerse talen verworpen.[2]

Perzisch (پارسی)

Gesproken in	Iran (Perzië), Afghanistan, Tadzjikistan, Oezbekistan en Bahrein. Ook groepen in de Verenigde Staten, Verenigde Arabische Emiraten, Canada en Duitsland. Daarnaast in kleinere groepen door emigranten wereldwijd.
Sprekers	~75 miljoen moedertaalsprekers, ~120 miljoen totaal
Rang	12
Taalfamilie	Indo-Europees ▪ Indo-Iraans ▪ Iraans ▪ West-Iraans ▪ Zuidwest-Iraans ▪ **Perzisch**
Dialecten	▪ Aimaq ▪ Bukhori ▪ Dari ▪ Darwazi ▪ Dehwari ▪ Dzhidi ▪ Hazaragi ▪ Herati ▪ Judeo-Shirazi ▪ Kabuli ▪ Khuzestani ▪ Lari ▪ Mazari ▪ Pahlavani ▪ Tadzjieks ▪ Tehruni
Alfabet	Perzisch alfabet
Officiële status	
Officieel in	Iran, Afghanistan en Tadzjikistan.
Taalorganisatie	فرهنگستان زبان و ادب فارسی (Farhangestān-e zabān-o adab-e Fārsī)
Taalcodes	
ISO 639-1	fa
ISO 639-2	per/fas
ISO 639-3	fas
Taal	

Inhoud

Geschiedenis

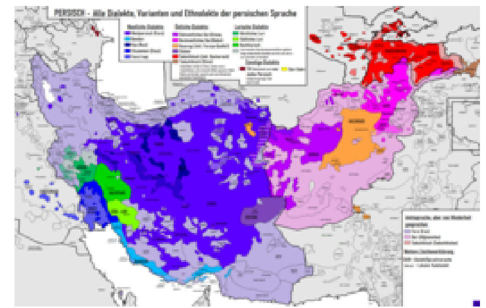
Oudperzisch

Men neemt aan dat het Oudperzisch zich in het westelijk deel van het Iraanse plateau heeft ontwikkeld vanuit het Proto-Indo-Iraans. Het is alleen bekend van een klein aantal inscripties in spijkerschrift uit de 6e tot 4e eeuw voor Christus die door de Achaemenidische koningen (met name door Darius (522-486) en Xerxes (486-465)) zijn aangebracht. In tegenstelling tot

wat vaak wordt aangenomen, speelde het Oudperzisch in het Achaemenidische rijk geen grote rol, omdat de bestuurstaal het Aramees was. In tegenstelling tot het Middel- en Nieuwperzisch wordt de taal gekenmerkt door een uitgebreid stelsel van verbuigingen en vervoegingen.

	Oudperzisch	Middelperzisch
nominativus	pārsa	pārs
genitivus	pārsahiyā	pārs (ē) pars
accusativus	pārsam	pārs
locativus	pārsaiy	pārs
ablativus	pārsā	pārs

Portaal

Perzische dialecten

Middelperzisch

Het Middelperzisch is een rechtstreekse voortzetting van het Oudperzisch en is van de val van het Achaemenidische Rijk in 338 voor Christus tot de verovering van het Sassanidische rijk door de Arabieren in 651 een levende taal geweest. In de eerste eeuwen van haar bestaan was de taal slechts van lokaal belang en ondergeschikt aan het Parthisch. Maar vanaf de derde eeuw na Christus gaat het meer en meer de functie van bestuurstaal en taal van de dominante cultuur vervullen. Als dode taal blijft het Middelperzisch in zoroastrische kringen na de val van de Sassanidische dynastie een belangrijke rol spelen. Deze rol is zelfs zo belangrijk dat de 9e en 10e eeuw als een van de vruchtbaarste periodes uit de Middelperzische literatuurgeschiedenis gelden.

Perzisch

Het Perzisch is een voortzetting van de gesproken variant van het Middelperzisch. Want hoewel het geschreven Middelperzisch tot op zekere hoogte het karakter van een dode taal had gekregen vanwege zijn in ontwikkeling gestagneerde vorm, had de spreektaal (**Fārsi-ye Dari** of **Dari**) zich als levende taal verder ontwikkeld. In de oostelijke provincies van het Abbasidische rijk, gebieden die in feite onafhankelijk van Bagdad waren, begon men vanaf de 9e eeuw het Dari met behulp van het Arabisch schrift op te schrijven en het is deze taal die onder de naam Nieuwperzisch bekend is geworden. Voor de weergave van het Perzisch zijn vier tekens aan het Arabisch alfabet toegevoegd:

IPA	Teken	Naam
[p]	پ	pe
[tʃ]	چ	tsje
[ʒ]	ژ	zje
[g]	گ	gaf

Uiteraard heeft ook het Nieuwperzisch een ontwikkeling doorgemaakt en deze is in vijf fasen te onderscheiden:

- **Formatieve periode** (8e-10e eeuw): in deze periode kwam de standaardisatie van de taal van de poëzie tot stand.
- **Heroïsche periode** (10e-12e eeuw): in deze periode kwam de standaardisatie van het proza tot stand.
- **Klassieke periode** (13e-15e eeuw)
- **Postklassieke periode** (15e-19e eeuw)
- **De periode van het hedendaagse Perzisch**

Een van de opvallendste kenmerken van deze vorm van Perzisch is het enorme aandeel aan leenwoorden die identiek gebleven zijn aan hun Arabische oorsprong (zoals bijvoorbeeld *kitab* voor boek, *dowlat* voor staat, *wakil* voor raadsman). Onderzoek heeft uitgewezen dat het percentage Arabische woorden groeide van 25-30% in de 10e eeuw tot ruim 50% in de 12e eeuw. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in de loop van de geschiedenis veel pogingen zijn ondernomen om de ontwikkeling van de Perzische woordenschat te beïnvloeden. In de 20e eeuw kregen deze pogingen ook een geïnstitutionaliseerd karakter. De *Farhangestān-e Irān* (1935, Academie van Iran) en zijn opvolger de *Farhangestān-e Zabān-e Irān* (1970, Taalacademie van Iran) kregen de taak het Perzisch zo veel mogelijk te zuiveren van buitenlandse (lees Arabische) elementen. Ondertussen hebben deze taalacademiën tientallen woorden ontworpen die een vaste plek in het Perzisch hebben gekregen. Een voorbeeld van een succesvol geïntroduceerd woord is *"Havāpeymā"* (lett: luchtkliever) oftewel vliegtuig.

Verspreiding

Iran (Perzië)

Het gebied waar Perzisch wordt gesproken

Als de officiële taal van Iran wordt het Perzisch door het overgrote deel van de Iraniërs beheerst. Dat wil echter niet zeggen dat het ook de moedertaal van grote delen van de bevolking is. Een krappe meerderheid van 58% spreekt het Perzisch van huis uit en een groot deel komt voor het eerst op school met deze taal in aanraking.[3] Sommigen spreken een taal die aan het Perzisch verwant is, zoals het Koerdisch of Beloetsji, maar velen spreken een taal die tot een heel andere taalfamilie behoort. De tweede taal van het land is het Azerbeidzjaans, een Turkse taal, die door een kwart van de bevolking wordt gesproken.

Afghanistan (Dari)

Het gebied waar Perzisch naast andere Iraanse talen wordt gesproken

Het Dari (دری, *Darī*) of *Dari-Perzisch* (فارسی دری, *Fārsīy e Darī*), ook bekend als *Oostelijk Perzisch*, is de variëteit van het Perzisch die hoofdzakelijk in Afghanistan wordt gesproken (waar het een van de twee officiële talen is), door ongeveer 50% van de bevolking.[4] Een kenmerk van het Dari is onder meer dat er meer vreemde woorden uit het Engels zijn overgenomen (zoals bijvoorbeeld *bajskl* voor fiets, terwijl dat in het Iraans Perzisch *doetsjarcha* heet, ofwel tweewieler, en *nektaj* voor stropdas, waar in het Iraans Perzisch daarvoor het van origine Franse *korwat* wordt gebruikt).

Tadzjikistan en Oezbekistan (Tadzjieks)

De Tadzjiekse variëteit (тоҷикӣ, تاجیکی, *tojikī*) van het Perzisch wordt door ongeveer 80% van de bevolking van Tadzjikistan gesproken en is de officiële taal van het land. Daarnaast wordt deze taalvariëteit door een grote Tadzjiekse minderheid in Oezbekistan gesproken.

Perzische Golfstaten

Door de jaren heen zijn veel Iraniërs de Perzische Golf overgestoken om te profiteren van de gunstige economische omstandigheden en in sommige Golfstaten, zoals Qatar en de Verenigde Arabische Emiraten, wordt het Perzisch door meer dan 10% van de bevolking gesproken.[5]

Iraanse diaspora

Sinds de Islamitische Revolutie hebben veel Iraniërs hun land verlaten en zich over de wereld verspreid (Iraanse Diaspora). Hun aantal wordt op enkele miljoenen geschat. Er bevinden zich grote immigrantengemeenschappen in onder andere de Verenigde Staten, Canada, Duitsland, Zweden en Turkije.

Perzische taal in Nederland

De Universiteit Leiden heeft een van de oudste Perzische taalstudies ter wereld. Tot nu (2013) toe zijn twee Perzisch-Nederlandse woordenboeken gepubliceerd: in 1999 en in 2007. Sinds 2006 bestaat er een Perzisch gesproken radiostation in Amsterdam. Meer dan 75.000 mensen spreken Perzisch in Nederland: ongeveer 34.000 komen daarvan uit Iran en ongeveer 41.000 zijn Afghaans.[1]

Perzische boeken, Openbare Bibliotheek Amsterdam

Invloed van het Perzisch

Het Perzische taalgebied heeft in de loop van de eeuwen veel terrein aan de Turkse talen verloren, met name in Centraal-Azië en de Kaukasus. Desalniettemin heeft het een blijvende invloed op de talen van deze streken gehad, vooral op het Turks, het Oezbeeks, het Azerbeidzjaans en het Turkmeens. Op het Indisch subcontinent heeft vooral het Urdu veel woorden en grammaticale constructies van het Perzisch overgenomen. Het volkslied van Pakistan bijvoorbeeld is voor iedereen met enige kennis van het Perzisch te begrijpen. Daarnaast is het Perzisch in een enorm gebied als literaire taal in gebruik geweest. Dit is niet zo nauwkeurig te omschrijven, maar het omvatte in hoofdzaak de niet-Arabische delen van het Osmaanse Rijk, de landstreken die deel hebben uitgemaakt van het Indische Mogolrijk en Centraal-Azië. Dat betekent dat de literaire cultuur op haar hoogtepunt inheems was in een gebied dat zich uitstrekte van Belgrado tot Dhaka.

Grammatica

De Perzische grammatica is vergelijkbaar met die van veel andere Indo-Europese talen, in het bijzonder met die van de Indo-Iraanse familie. Het Middelperzisch werd een analytische taal, die geen grammaticaal geslacht en weinig naamvallen kent. Het Perzisch heeft dergelijke kenmerken geërfd. Het belangrijkste element van het Perzisch onder alle Iraanse talen is de agglutinerende[6][7][8][9][10] structuur.

Literatuur

- Nile Green (ed.), *The Persianate World. The Frontiers of a Eurasian Lingua Franca (https://luminosoa.org/site/books/10.1525/luminos.64/read/?loc=001.xhtml)*, 2019, ISBN 9780520300927

Zie de ***Perzische uitgave*** van Wikipedia.

Bronnen

1. Persian-Dutch Network - De Perzische taal: een Inleiding (http://persiandutch.com/2013/06/10/de-perzische-taal-een-inleiding/)
2. Persian-Dutch Network - Perzisch of Farsi? Wat is de juiste Nederlandse benaming van deze taal? (http://persiandutch.com/2011/09/27/perzisch-of-farsi-wat-is-de-juiste-nederlandse-benaming-van-deze-taal/)
3. (en) CIA World Factbook: Iran (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html)
4. (en) CIA World Factbook: Afghanistan (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html)
5. (en) Roshan Cultural Heritage Institute Center for Persian Studies (University of Maryland): What is Persian? (https://web.archive.org/web/20051210024444/http://www.languages.umd.edu/persian/persianlanguage1.php)

6. https://web.archive.org/web/20130728150528/http://195.178.225.22/CSmsl/msl/Kshanovski.pdf (persian is agglutinative tong)
7. http://www.academia.edu/695480/Watkins_Law_and_the_Development_of_Agglutinative_Inflections_in_Asia_Minor_Greek
8. http://books.google.fr/books?id=7FMONqu1TX4C&pg=PA673&lpg=PA673&dq=persian+agglutinative&source=bl&ots=7G0A0xnux2&sig=IUq-9IQ3d-k3dmubTFsP4B5GTC4&hl=fr&sa=X&ei=hJSiUOC2NMed0QWN14DABw&ved=0CB8Q6AEwADgU#v=onepage&q&f=false
9. http://acebook.wordpress.com/2009/06/16/language-profile-farsi/
10. http://www.docstoc.com/docs/5597755/Transcription-of-the-Persian-Language-in-Electronic-Format

Indo-Europese talen > satemtalen > Indo-Iraanse talen > Iraanse talen >

Noordoost-Iraanse talen:	Avestisch* · Chorasmisch* · Bactrisch* · Sogdisch* · Yaghnobi · Scythisch* · Sarmatisch* · Alanisch* · Jassisch* · Ossetisch
Zuidoost-Iraanse talen:	Munji · Sanglechi · Ishkashmi · Zebaki · Sarikoli · Shugni · Rushani · Yazgulami · Wachi · Yidgha · Hotanees* · Pasjtoe · Waneci
Noordwest-Iraanse talen:	Ormuri · Parachi · Yazdi · Kermani · Qohrudi · Abuzeda badi · Abyanei · Tari · Ardestani · Anaraki · Varzenei · Badrudi · Gazi · Vafsi · Khunsari · Natanzi · Nayini · Sivandi · Soi · Ashtiani · Farizandi · Yarani · Mahallati · Khuri · Kohrudi · Judeo-Golpaygani · Judeo-Yazdi · Judeo-Kermani · Judeo-Shirazi · Judeo-Esfahani · Judeo-Hamedani · Judeo-Kashani · Judeo-Borujerdi · Judeo-Nehevandi · Judeo-Khunsari · Medisch* · Koerdisch · Gorani · Kirmancki (Noord-Zaza) · Zazaki (Zuid-Zaza) · Parthisch* · Semnani · Sangisari · Gilaki · Mazanderani · Rashti · Shahmirzadi · Beloetsji · Bashkardi · Talysjisch · Harzani
Zuidwest-Iraanse talen:	Oud-Iraans* · Middel-Iraans* · Perzisch (Dari, Tadzjieks, Hazaragi) · Dzhidi (Judeo-Perzisch) · Judeo-Bukharic · Juhuri (Judeo-Tat) · Tat · Fars · Lari · Luri · Bakhtiari · Feyli · Kumzari